

TRIPP-ə global maraq artır

ABŞ-da regionun önəmli ölkələri ilə müzakirə

TRIPP (Beynəlxalq Sülh və Rifah namına Tramp Marşrutu) Azərbaycan, Ermənistan və ABŞ liderlərinin 2025-ci ildə əldə etdiyi tarixi razılaşma nəticəsində yaranmış yeni nəqliyyat və kommunikasiya dəhlizidir. Bu layihə Cənubi Qafqazı global ticarət şəbəkələrinə birləşdirərək Orta Asiya ilə Qərbi Avropanı birləşdirən alternativ bir marşrut yaratmağı hədəfləyir. TRIPP çərçivəsində Azərbaycanın əsas hissəsi Ermənistan üzərindən Naxçıvanla, oradan isə Türkiyə ilə birləşir və nəticədə Avrasiya boyunca fasiləsiz bir ticarət bağlantısı formalaşır.

Yeri gəlmişkən, Amerika-Azərbaycan Ticarət Palatasında "TRIPP – ABŞ-ın yeni strateji landşaftında Avrasiya kommunikasiyası" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib. Məlumatla görə, səfir Xəzər İbrahim "TRIPP layihəsi"nin həyata keçirilməsi çərçivəsində hazırkı impulsdan istifadənin vacibliyini vurğulayıb. Müzakirələrdə Ermənistan, Qırğızıstan səfirləri, Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Gürcüstan, Tacikistan və Türkmənistan diplomatik missiyalarının nümayəndələri çıxış ediblər. ABŞ Dövlət Departamenti və Ticarət Nazirliyinin nümayəndələri də müzakirələrə qatılıblar.

Azərbaycan TRIPP marşrutundan mühüm iqtisadi faydalar əldə edəcək. İlk növbədə, tranzit yüklərin həcmi əhəmiyyətli dərəcədə artaraq ölkəyə əlavə gəlirlər gətirəcək. Tranzit həcmi illik 8 milyondan 15 milyon tona yüksələ biləcəyi proqnozlaşdırılır ki, bu da Bakı limanı və dəmir yolları kimi infrastrukturun modernləşdirilməsini sürətləndirərək Azərbaycanın Orta Dəhlizdə əsas ticarət qovşağına çevrilməsinə imkan verəcək. Məsələn, Çin və Orta Asiyadan Avropaya yüklər Xəzər üzərindən Azərbaycana gəlib TRIPP marşrutu ilə cəmi ~12-14 gün ərzində Avropaya çatıb bilər ki, bu da ənənəvi Rusiya üzərindən daşınma müddətinin təxminən yarısı qədərdir. Bu cür sürətli və etibarlı tranzit Azərbaycanın logistika və xidmət sektorunda (yük emalı, anbarlama, sığorta və s.) yeni imkanlar açır və ölkənin Şərq-Qərb ticarətindəki strateji rolunu əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Bundan əlavə, TRIPP Azərbaycana xarici investisiyaların cəlbini sürətləndirəcək və rəqəmsal ticarətin inkişafına təkan verəcək. Sülh və sabitlik şəraitində Qərb sərmayədarları bu dəhliz boyunca logistika mərkəzləri və anbarlar yaratmaqda maraq göstərirlər. Layihə, həmçinin "ağıllı" texnologiyaların integrasiyasını nəzərdə tutur. Rəqəmsal gömrük sistemi, avtomatik sərhəd keçidləri və Xəzərdən Avropaya qədər uzanan fiber-optik rabitə şəbəkəsi ticarət prosedurlarını sadələşdirəcək.

TRIPP marşrutu mövcud nəqliyyat yolları ilə müqayisədə sürət və təhlükəsizlik baxımından üstünlüklər təqdim edir. Orta Dəhlizin bir hissəsi kimi bu yol Şərqdən Qərbə yüklərin təxminən 2 həftəyə daşınmasına imkan verir ki, bu da Rusiya üzərindən quru və ya Süveyş kanalı ilə də niz marşrutundan xeyli sürətlidir. Marşru-

tun siyasi riskləri minimuma endirən trayektoriyası da diqqətəlayiqdir. TRIPP nə münaqişə ocaqlarından, nə də sanksiyalı

Ekspert rəyi

Eyyub KƏRİMLİ, İqtisadi və Sosial Araşdırmalara Yardım İctimai Birliyinin sədri

Hesab edirəm ki, TRIPP bu gün ABŞ-ın yeni dünya düzəni çərçivəsində Avrasiyada formalaşdırdığı yeni kommunikasiya arxitekturası və mexanizmdir. Bu təşəbbüs, böyük ehtimalla, üç əsas məqsədə xidmət edəcək. Birincisi, Şərq istiqamətində Orta Dəhlizin gücləndirilməsi, ikincisi, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizində iştirakçılığın artırılması, üçüncüsü isə Xəzər və Qara dəniz oqları üzrə mövcud marşrutların institusional çərçivəyə salınmasıdır.

Eyni zamanda, TRIPP-in əsas hədəflərindən biri logistika proseslərində daha şəffaf, daha rəqəbatlı və daha proqnozlaşdırılan bir nəqliyyat kanalının formalaşdırılmasıdır.

ərazilərdən keçmir, bu da yüklərin gecikmədən və təhlükəsiz çatmasını təmin edir.

TRIPP texnologiya və davamlılıq baxımından da müasir həllər üzərində qurulur. Sərhəd-keçid məntəqələrində rəqəmsal "bir pəncərə" gömrük sistemləri qurularaq yoxlamalar sürətləndiriləcək və ləngimələr minimuma endiriləcək. Dəmir yollarının elektrifikasiyası və bərpaolunan enerji integrasiyası da planlaşdırılır. Eyni zamanda, yüksək tutumlu fiber-optik kabel xətti çəkilərək TRIPP həm də rəqəmsal kommunikasiya dəhlizinə çevriləcək. Bu yeniliklər TRIPP-i XXI əsrin tələblərinə cavab verən dayanıqlı bir alternativə çevirir.

Avropa üçün TRIPP Rusiya üzərindən asılılığı azaldan ticarət aparmaq deməkdir. Avropa bazarları Mərkəzi Asiya məhsullarını daha ucuz və təhlükəsiz şəkildə tədarük edə biləcək – hesablamalara görə, yeni dəhlizin səmərəliliyi Avropa idxalçılarının

logistika xərclərini nəzərəcərpacaq dərəcədə azalda bilər. Çin tərəfdən baxdıqda isə, TRIPP ABŞ-ın təşəbbüsü olsa da, Pekinin "Bir kəmə, bir yol" proqramının Orta Dəhliz qolunu gücləndirən əlverişli bir vasitə rolunu oynayır. Bu da Çin mallarının Avropaya çatdırılmasında alternativ və sürətli bir kanal təqdim edərək Çin şirkətlərinin logistika risklərini azaltmasına kömək edir.

Türkiyə TRIPP-dən ciddi iqtisadi dividendlər əldə edəcək əsas tərəfdaşdır. Yeni dəhliz sayəsində Azərbaycan-Ermənistan sülhü fonunda on illərdir bağlı qalan Türkiyə-Ermənistan sərhədi açılır və Türkiyə Cənubi Qafqaz və Orta Asiya ilə birbaşa quru əlaqəsinə malik olur. Bu, Türkiyənin regional tranzit mərkəzi kimi mövqeyini daha da möhkəmləndirir. Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan Zəngəzur dəhlizini "geoiqtisadi inqilabın bir parçası" adlandıraraq vurğulamışdır ki, türk malları Orta Asiya və Çinə daha sürətlə çatacaq, Avropa-Çin yükləri isə Türkiyə üzərindən keçməklə Orta Dəhlizə strateji üstünlük qazandıracaq.

Hesab edirəm ki, ilk növbədə, bu təşəbbüs Azərbaycanın regional gücünü daha da artırır. TRIPP yalnız yüklərin ötürüldüyü bir dəhliz deyil, eyni zamanda, logistika, sığorta, ticarət və maliyyə xidmətlərinin regional mərkəzinə çevrilmək potensialına malik bir platformadır. Bu isə ölkədə əlavə dəyər zəncirlərinin formalaşması üçün geniş imkanlar açır.

Bununla yanaşı, TRIPP ABŞ-ın regionda iqtisadi mövcudluğunu və investisiya fəallığını artırması üçün də əlavə imkanlar yaradır. Layihə Azərbaycanın logistika və nəqliyyat infrastrukturunun genişlənməsinə, beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına ciddi töhfə verə bilər. Xüsusilə, liman və dəmir yolu xətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, rəqəmsal ticarət platformalarının təkmilləşdirilməsi, texnoloji proseslərin daha geniş tətbiqi, "yaşıl enerji" ilə bağlı tranzit infrastrukturunun formalaşdırılması bu çərçivədə mühüm rol oynayır. Eyni zamanda, ölkənin anbarlama və regional paylama mərkəzi kimi inkişafına da əhəmiyyətli təsir göstərəcək.

Digər tərəfdən, TRIPP Azərbaycanın ticarət strukturunun genişlənməsinə, xüsusilə xarici ticarət əlaqələrinin diversifikasiyasına mühüm töhfə verə bilər. Bu proses ölkədə siyasi sabitliyin möhkəmlənməsi, qeyri-neft sektorunun inkişafı və ticarət əlaqələrinin dərinləşməsi baxımından da müsbət nəticələr vəd edir.

"Beynəlxalq Sülh və Rifah namına Tramp Marşrutu" təşəbbüsü Avrasiyada ticarət dinamikasını yenidən formalaşdırmağa qadirdir. Bu marşrut Azərbaycana daha yüksək tranzit gəlirləri və strateji tranzit qovşağı statusu qazandırır, ABŞ-a isə Rusiya və Çin marşrutlarına alternativ yaradan kritik dəhlizə təsir imkanları verir. Ən əsası, TRIPP Avropa, Çin, Türkiyə və Orta Asiya üçün ticarət axınlarının şaxələnməsi və regional iqtisadi integrasiyanın dərinləşməsi baxımından qarşılıqlı faydalar yaradır. Layihə uğurla gerçəkləşsə, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri global iqtisadiyyata sabit sülh və rifah əsasında bağlanacaq və TRIPP həqiqi mənada "sülh və rifah marşrutu" kimi tarixə düşəcək.

Nurlan ABDALOV

XQ